

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Barn Unga Samhälle

Examensarbete
15 högskolepoäng

Pedagogers roll i barns lärande

– En studie om hur pedagoger resonerar om sin roll i barns lärande

Teachers' role in children's process of learning

-A study of teachers' thoughts on their own role in children's learning

Ann-Christin Andersson
Marie-Louise Åkesson

Abstract

Andersson, Ann-Christin & Åkesson, Marie-Louise (2009). *Pedagogers roll i barns lärande*. Malmö: Lärarutbildningen: Malmö högskola.

Detta examensarbete handlar om hur fem verksamma pedagoger resonerar om sin roll i barns lärande. Syftet med studien är att få syn på pedagogers olika uppfattningar och hur de på olika sätt beskriver sin tolkning av begreppet lärande samt vilka förutsättningar de skildrar att de ger för att barnet skall upptäcka och få förståelse för lärande. Den metod som använts har varit enskilda intervjuer med pedagoger. De frågor som studien har utgått ifrån är: *Hur resonerar pedagoger kring sin roll i barns lärande? Hur resonerar pedagoger om synliggörandet av barns lärande?* Teoretiska utgångspunkter i examensarbetet har varit kopplade till lärarens roll och funktion för läraruppdraget. De teoretiska ramarna utgörs av den kulturhistoriska teorin och forskningsresultat om lärande som begrepp, läroprocess, relation och dokumentation. Resultatet pekar på att pedagogernas förhållningssätt och de förutsättningar barnen får är av stor betydelse för barns lärande. Förskolan ska ses som en pedagogisk arena där barn får möjligheter till samspel och kommunikation som leder till lärande. Det ansvar som vilar på pedagogen är att ha en medvetenhet och en respekt för hur de på olika sätt beskriver barns läroprocesser i dokumentation. Vår slutsats är att en stimulerande miljö med pedagoger som ser barns olikheter som tillgångar och på olika sätt utmanar och uppmuntrar till olika uttryck i lärande bör ses som en stor tillgång i förskolan.

Nyckelord: Förhållningssätt, läroprocess, samspel, reflektion och dokumentation.

Förord

Parallellt med denna studie har vår kollega Annette Nilsson gjort en annan studie med inriktning på lärande. Den stora skillnaden är att hennes arbete utgick från ett *barns* perspektiv. Vi vill tacka Annette för allt stöd hon har gett oss under arbetets gång. Hennes synpunkter har varit en ovärderlig hjälp och fått oss till att ytterligare reflektera över vår undersökning för att få en ökad tydlighet både för oss och för läsaren. Vi vill även tacka våra familjer och vår chef Lena Fröbrant som uppmuntrat oss på ett ovärderligt vis. Vår handledare, Lotta Johansson, vill vi också tacka för allt stöd och kritiskt läsande av vårt arbete.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	7
1.1 Introduktion till problemområdet.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar.....	8
1.3 Disposition	8
2 Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	9
2.1 Förskolan som pedagogisk arena för barns lärande	9
2.2 Pedagogens roll för barns lärande	12
2.3 Pedagogrollen som den uttrycks i styrdokumentet.....	14
3 Metod	16
3.1 Metodval.....	16
3.2 Urval.....	17
3.3 Genomförande.....	17
3.4 Forskningsetiska överväganden	18
3.5 Analysbeskrivning.....	19
4 Resultat och analys.....	20
4.1 Lärandets vara och hur det kan gestaltas.....	20
4.1.1 Relationens betydelse för barns lärande.....	21
4.2 Dokumentation för dokumentationens skull	24
4.2.1 Att sätta ord på lärande.....	25
4.3 Att konstruera det lärande barnet	28
4.3.1 Skapa tid för lärande	29
4.4 Sammanfattning och slutsatser.....	30
5 Diskussion och kritisk reflektion.....	32
Referenslista	34

1 Inledning

Sedan drygt tio år tillbaka har läroplanen för förskolan, Lpfö 98, varit ett av förskolans främsta styrdokument för pedagogerna som arbetar i förskolan. En av riktlinjerna är att lyfta barnens läroprocesser och i det sammanhang som lärandet sker.

Verksamheten skall bidra till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära skall utgöra grunden för den pedagogiska verksamheten. Den skall utgå från barnens erfarenheter, intressen, behov och åsikter. Flödet av barns tankar och idéer skall tas tillvara för att skapa mångfald i lärandet (Skolverket, 2006: 8).

1.1 Introduktion till problemområdet

Vi som har skrivit detta arbete är två verksamma pedagoger med lång erfarenhet av arbete inom förskolan. Efter en tre år lång utbildning, med inriktning som lärare mot yngre år, går vi nu mot en examen. Under dessa tre år har vi fördjupat våra kunskaper genom litteratur, föreläsningar och olika typer av examinationer. I läroplanen beskrivs det bland annat att ”lärandet skall baseras på samspelet mellan vuxna och barn som på att barn lär av varandra. Barngruppen skall ses som en viktig och aktiv del i utveckling och lärande” (Skolverket, 2006: 6). Det som väckte vår nyfikenhet var att vi i diskussionerna med verksamma pedagoger under utbildningen, åtskilliga gånger hade olika åsikter och uppfattningar om barns lärande. Vi fick här en förståelse för att läroplanens uppdrag kan tolkas på många olika sätt. Därför har vi valt att undersöka hur pedagoger resonerar om sin roll i barns lärande och hur de tar tillvara barnens nyfikenhet för lärande i olika sammanhang. Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006: 29) är det pedagogens uppgift att utgå från barnets intresse och samtidigt medvetet inrikta barnets lärande mot de mål som den pedagogiska verksamheten har. Vi tror att det finns en stor medvetenhet om barns lärande bland verksamma pedagoger men vi vill med denna undersökning väcka en reflektion och belysa konsekvenserna av vad pedagoger ser som lärande, hur de belyser det och varför de anser detta som viktigt.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vårt examensarbete är att synliggöra hur pedagoger resonerar om sin roll i barns lärande. Genom att låta pedagogerna beskriva sin syn på hur barn lär och i vilka situationer lärandet sker får vi en uppfattning av de förutsättningar och möjligheter barnen erhåller under sin tid på förskolan. Pedagogerna har ett stort ansvar för hur barnens förutsättningar för lärande utvecklas på förskolan där grunden skapas för det livslånga lärandet. Säljö (2000: 233) påstår att i vårt samhälle finns intresse för att förbättra inlärningsförloppet beroende på att lärandet har en viktig position i vår kultur och är knuten till våra föreställningar om social utveckling. För att synliggöra pedagogernas föreställningar om barns lärande utgick vi från följande frågor:

- Hur resonerar pedagoger kring sin roll i barns lärande?
- Hur resonerar pedagoger om synliggörandet av barns lärande?

1.3 Disposition

Vårt examensarbete är indelat i fem övergripande kapitel. Du har nu läst det första kapitlet som bestod av inledning, arbetets syfte och våra frågeställningar. Det andra kapitlet är en presentation av teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning som är relevanta för vårt arbete. I det tredje kapitlet har vi tagit upp olika metoder som vi har använt oss av för att få svar på våra frågor och hur vi gick tillväga när vi samlade in vår empiri. Presentation av vår empiri och analys återfinns i kapitel fyra och där kopplar vi även empirin till de teoretiska utgångspunkterna. Kapitel fem avslutar med diskussion och kritisk reflektion.

2 Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

Med utgångspunkt i våra frågor har vi valt att studera tidigare forskning och teorier om lärarens relation till barns lärande. De texter vi granskat är kopplade till lärarens roll och funktion för läraruppdraget. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) menar att lärande som begrepp ofta används för att gestalta den livslånga process som lärande utgör. De påstår att under olika tidpunkter i livet lär sig en människa olika mycket och detta sker såväl medvetet som omedvetet (a.a: 10). Vi är uppmärksamma på att en teori inte är någon sanning utan ett system av antaganden som beskriver den del av verkligheten som är studieobjektet (Patel och Davidson 2003: 22). I texten utgörs de teoretiska ramarna av den kulturhistoriska teorin och forskningsresultat om lärande. De begrepp som är centrala är samspel, förhållningssätt, reflektion och dokumentation. Samhällets mål för lärande så som det beskrivs i *Läroplanen för förskolan*, Lpfö98, lägger betoning på betydelsen av samspel och pedagogers förhållningssätt. Läroplanen utgör också en ram, som vi vill spegla vår empiri mot. Vi vill även markera att studien grundar sig på det institutionella lärandet med verksamma pedagoger.

2.1 Förskolan som pedagogisk arena för barns lärande

Lev Vygotskijs teorier grundar sig på interaktioner och samspel. Han skapade under sin korta levnadstid en teori som grundar sig på påståenden som att lärande och utveckling har rumsliga dimensioner. Detta betyder att vi både *agerar* och *tänker* i situationer och sammanhang. Då den traditionella psykologin tidigare betraktat den enskilda människan i sitt lärande menar Vygotskij att lärande och utveckling är socialt betingat, det vill säga vi lär tillsammans. Den viktigaste källan till utveckling är tillgången till interaktioner med andra människor. Dessa tankar inspirerar idag många pedagogiska praktiker över hela världen (Strandberg 2005: 5-12).

Strandberg (2006) beskriver lärande som människans arvedel eftersom våra medfödda gåvor inte gror av sig själva utan träder fram genom interaktionell aktivitet. Lärande och utvecklingsprocesser följer olika stigar och olika spår i en ojämn och oförutsägbar lunk. Det

är inte bara en kvantitativ process där vi ställer nya syltburkar bredvid gamla på samma hylla i ett och samma skafferi. Ibland kommer en ”kruka” med oväntad form eller med ett besynnerligt innehåll som driver oss att tänka om på våra hyllplaner - ibland måste vi bygga om hela skafferiet. Dessa omstruktureringsprocesser var av stort intresse för Vygotskij eftersom han ansåg att det var genom dessa som vi tar språng i vårt tänkande. Han menade att på ett sätt kan man säga att barnet under sina år i förskolan arbetar med samma sak hela tiden, som förklaras med att han/hon strävar att utveckla sin relation och uppfattning om och till sig själv och världen. Denna utveckling sker genom kvalitativa språng och med föränderlig karaktär (a.a: 136-138).

Enligt Jonstoj (2000) har förskolan en viktig utmaning i att fördjupa och diskutera kunskapsbegreppet när det gäller barnen, med betoning på lärande. Att man tagit bort ordet ”daghem” ligger i linje med den nya synen på förskolan. Förskolan är en pedagogisk arena som är till för barnen och inte enbart en serviceinrättning för föräldrar med behov av barnpassning. ”Samtidigt ska man komma ihåg att förskolans uppdrag handlar om en helhet, där lärandet är en grundpelare bredvid omsorg och fostran” (a.a: 32). Idag är läroplanen en lag. Här formuleras mål att sträva mot som förskolans pedagoger måste ta ställning till och hitta arbetsformer för. Jonstoj menar att den helhetssyn som finns på barnens läroprocesser i förskolan är en tradition att bygga vidare på. Förskolan skall inte bli en traditionell skola utan den traditionella skolan skall lära av förskolans förmågor. Med detta vill hon lyfta vikten av att arbeta i sammanhållna teman där olika kunskaper, färdigheter och uttrycksmöjligheter utvecklas i ett sammanhang som inte splittrar dagen i pass eller spjälkar kunskapen i separata ämnen (a.a: 44-45).

Den pedagogiska forskningen har ibland brutalt visat vilken skillnad det kan vara mellan vad en pedagog tror att hon lär ut i en viss situation och vad barnet själv lärde sig vid samma tillfälle, varpå det är otroligt svårt att fullständigt definiera ordet ”läroprocess” (Jonstoj, 2000). Men i ett försök vill hon beskriva att det handlar om en sekvens av tankar, uttryck, teorier och prövande av dem i experiment, samråd och förhandling med andra barn och vuxna. Det är en serie av händelser, motgångar och tystnad mellan dem men även de plötsliga skuttarna framåt. ”Ja, hela den knöliga vägen framåt till ett nytt kunnande och tänkande” (a.a: 37).

Under hela tiden som barnet befinner sig på förskolan sker lärande (Sträng och Persson 2003: 105). Barn lär sig hela tiden utan att vi konstruerar inlärningsstunder för att fånga lärandet. Det finns alltså ingen åtskillnad mellan den omgivning vi människor i vardagsbruk konstruerar och den av inlärnings-skäl konstruerade miljön. Med denna syn på lärande, innebär att den vuxne genom sitt förhållningssätt, både socialt och kommunikativt, blir en vägledare och medvandrare till barnets lärande (a.a: 77-78). Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) anser att lärande är att förbereda barnen för det okända genom att utgå från det kända. Allt lärande är grundat på erfarenheter. När ett barn lär sig något nytt resulterar detta i sin tur i nya erfarenheter. Samtidigt är dessa erfarenheter en fråga om hur barnet erfar, förstår, uppfattar och ser något (a.a: 30).

Intresset för att ”förbättra” inlärningsförloppet är stort och inte svårt att förstå. Lärandet har en viktig position i vår kultur och är knuten till föreställningar om social utveckling. Säljö (2000) menar att om vi kunde lösa gåtan om hur lärandet går till skulle det kunna utveckla en förbättring av våra livsvillkor och vår framtid. Han uttrycker även sin tro på att den forskare som *exakt* kan förklara hur människor lär borde gå mot en strålande framtid. Men hur människor lär kan aldrig reduceras till en fråga om en metod eller teknik vilket det finns en tendens att göra inom skola och utbildning. Säljö lyfter betydelsen av skola och utbildning men betonar att lärandet inte är begränsat till dessa miljöer. Många av de grundläggande insikter och färdigheter som behövs förvärvas i andra sammanhang, som inte har det primära syftet att förmedla kunskap. En grundläggande faktor är interaktioner med andra människor. Säljö hävdar att ”den i särklass viktigaste mänskliga lärmiljön har alltid, och kommer alltid att vara, den vardagliga interaktionen och det naturliga samtalet” (a.a: 233). Lärande handlar om vad individer och kollektiv tar med sig från olika sociala situationer och brukar i framtiden (a.a: 13).

Ur ett sociokulturellt perspektiv, gällande hur vi lär, kan vi ställa frågan hur vi tillägnar oss de resurser för att tänka och utföra praktiska projekt som är delar av vår kultur och vår omgivning. Kunskaper och färdigheter av detta slag är ingen biologisk företeelse, utan det handlar om innebörd och mening som i dessa sammanhang är kommunikativa och inte biologiska företeelser. Dessa har sitt ursprung i de insikter och handlingsmönster som byggs upp i ett samhälle som vi blir delaktiga i genom interaktioner med andra människor (Säljö, 2000: 21).

Men vad och hur som skall lära förändras. En grundläggande tes enligt Säljö (2000) är att på de sätt vi lär och tar del av kunskap beror på i vilka kulturella omständigheter vi befinner oss. Att hitta förståelse förutsätter en förtrogenhet med kulturella företeelser och kommunikativa mönster (a.a: 16). Vidare måste hänsyn tas till hur vår omgivning ser ut, vilka resurser den erbjuder och vilka krav som ställs. ”Vi lär oss helt enkelt att uppmärksamma, beskriva, och agera i verkligheten på det sätt som omgivningen uppmuntrar” (a.a: 66).

2.2 Pedagogens roll för barns lärande

Lillemyr (2002) menar att det finns olika uppgifter i pedagogens arbete i förskolan. Pedagogens roll är bland annat att skapa förutsättningar för lärande och goda lärmiljöer. Observation, planering, genomförande och dokumentation är delar i den pedagogiska verksamheten som är nära knutna till varandra och pedagogen bör ständigt reflektera kring barnens lärmiljö på förskolan (a.a: 38).

Campner och Persson (2000) anser att om man ska kunna klara av att arbeta efter läroplanen för förskolan så är det nödvändigt att pedagogen har en egen lust att lära. Som pedagog innebär det att man har intresse för ett livslångt lärande som inspirerar barnen att lära och bevara deras nyfikenhet. För att kunna skapa en verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet krävs det en närvarande pedagog som lyssnar på barnens tankar och idéer. Som pedagog måste man kunna utmana barnen vidare och vara intresserad av hur de tänker för att de ska utvecklas och lära. Genom att stödja barnens undersökningar och låta dem pröva sina hypoteser ger pedagogen barnen möjligheter att utforska på sitt sätt. Pedagogerna måste lita på barnens egna sätt att nå fram till olika lösningar (a.a: 156).

Jonstoj och Tolgraven (2001) betonar vikten av att pedagogen är öppen för resultatet i sitt förhållningssätt. Man börjar inte med förutbestämda mål utan precis som i vetenskaplig forskning prövas och ifrågasätts teorier som kan förkastas under arbetets gång. Pedagogrollen skiljer sig här avsevärt från en traditionell lärarroll. En nyckel till detta arbetssätt är att besitta en förmåga att utmana barns teorier, ställa dem inför ”problem” som leder lärandet vidare. Om man har barnet som subjekt, som ett grundläggande värde i arbetet, måste man förhålla

sig till just det barn eller den barngrupp som man har framför sig och inte till sina invanda föreställningar om hur barn är i allmänhet. Att närma sig barnen kräver lyhördhet och ständig reflektion över sin egen roll och över barnens läroprocesser (a.a: 26-27).

Strandberg (2006) menar att när flera vuxna arbetar tillsammans i lag ökar förutsättningarna för en helhetssyn på barnet. Olika vuxna ser olika saker och barnet blir sedd ur flera perspektiv. Genom bland annat temaarbete blir barnen sedda och bekräftade av olika pedagoger (a.a: 129).

Lenz Taguchi (2007) menar att dokumentation kan belysa barns läroprocesser. Genom dessa kan pedagoger lyfta fram vad barn kan, hur de tänker och hur de lär sig. Hon anser att den dokumentation som skapas pedagoger emellan speglas av det förhållningssätt och den barnsyn som råder (a.a: 17). Vidare menar Lenz Taguchi att barn blir sitt jag i relation till andra, att människan är beroende av sin omgivning för att förstå sig själv och världen. Det är genom att spegla sig i andra människors tankar, behov och känslor som förståelsen av barnets egna uppfattningar blir tydliga (a.a: 36-38). Om pedagoger förmår att möta barnen som ett subjekt med positiva förväntningar ökar barnens rätt att vara huvudrollsinnehavare i sitt eget livsöde. Genom att lyssna och se vad barnen gör eller är på väg att göra är enligt författaren att ge barnen makt över sitt eget lärande (a.a: 79).

Enligt Johansson (2005) kan pedagoger använda olika strategier för att stödja barns lärande och för att upptäcka och förstå det barnen gör. Ett sätt kan vara genom att iaktta deras aktiviteter. Vidare menar hon att olika pedagoger använder olika angreppssätt. Att använda sig av dokumentation som hjälp för att upptäcka barnens lärande kan vara en viktig del i arbetssättet. För att synliggöra barnens läroprocesser kan pedagogerna observera, anteckna och resonera kring olika situationer. Detta hjälper pedagogerna att uppmärksamma och bli medvetna om olika händelser som de kanske inte hade upptäckt annars. Johansson betonar vikten av pedagogens stöd till barnet för att de ska bli medvetna om vad de kan och då de har lärt. Det handlar om att ge barnet en förmåga att upptäcka sitt eget lärande som motiverar till en vilja att fortsätta lära. Detta egna lärande stöds om barnet får möjlighet att uppmärksamma andras sätt att lära genom att till exempel använda dokumentation som ett redskap.

Dokumentation ger barnen tillfälle att upptäcka och reflektera över sitt eget lärande och hur

de lär sig. Att uppmuntra i positiva ordalag kan ses som en strategi för att ta tillvara på barnens upptäckter där de får uppleva sin egen kompetens (a.a: 98-101).

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) anser att det är pedagogens uppgift att utgå från barnets intresse och samtidigt medvetet inrikta barnets lärande mot de mål den pedagogiska verksamheten har. Vidare menar de att lärandet i förskolan handlar om att ”lära sig värden, kunskaper och färdigheter som är nödvändiga för dagen och att utveckla en beredskap att lära för morgondagen” (a.a: 29). Enligt dessa författare ingår det gedigna teorikunskaper om barns lärande och utveckling och stor erfarenhet i den pedagogiska kompetensen. Samtidigt bör pedagogen ha en medvetenhet om egna värderingar och attityder samt en förmåga att bli engagerad, känna glädje och empati i arbetet med barn. Pedagogens skicklighet att skapa en miljö som erbjuder barn möjligheter att få olika erfarenheter och upplevelser kan ses som pedagogisk kvalitet i förskolan. Att pedagogen har olika intressen och kunskaper inom olika områden är en nödvändighet. Det som kännetecknar en professionell pedagog är enligt Pramling Samuelsson och Sheridan, att pedagogen ska ha en gedigen förståelse för barnen och deras värld och ”ämneskompetens” inom det område man skall arbeta med (a.a: 117-118). Vidare menar de att pedagogernas förhållningssätt har stor betydelse för vad barn lär och utvecklar. Pedagogernas förmåga att skapa en miljö som utmanar och stimulerar barn har stor påverkan på varje barns lärande. Den stora utmaningen för varje pedagog är att utgå från barnens sätt att förstå och uppfatta samtidigt som pedagogen riktar barnens lärande mot förskolans mål (a.a: 39).

2.3 Pedagogrollen som den uttrycks i styrdokumentet

Förskolans verksamhet styrs av läroplanen för förskolan (Lpfö 98). Innehållet i Lpfö 98 omfattas av strävansmål och riktlinjer som ligger till grund för förskolans pedagogiska verksamhet. I Lpfö 98 står det att förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande och erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet. Detta innebär att pedagogernas roll blir betydande för barns lärande i förskolan. Enligt läroplanen för förskolan läggs tyngdpunkten på att barnen skall ses som aktiva och är en viktig del i utveckling och lärande. Lpfö 98 understryker att ”Verksamheten skall utgå från barnens erfarenhetsvärld, intressen, motivation och drivkraft att söka kunskaper. Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel,

utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera” (Skolverket 2006: 4-6).

Barnen skall känna tilltro till sin egen förmåga genom att de ska tänka själv, röra och lära sig, det vill säga bilda sig utifrån olika aspekter såsom språkliga, intellektuella, etiska, praktiska, sinnliga och estetiska. Lpfö 98 betonar också att miljön på förskolan skall vara öppen, inbjudande och uttrycksfull och samtidigt locka barnen till lek och aktivitet. För att uppfylla läroplanens mål måste pedagogerna ta hänsyn till och utgå från barnens olika förutsättningar och behov. Eftersom det är läroplanen som beskriver vilka krav som ställs på verksamheten så kan den inte utformas på samma sätt överallt. Det är barnens förutsättningar som styr innehållet och det är pedagogerna som väljer vilket arbetssätt de använder för att nå målen (Skolverket 2006: 4-6).

3 Metod

I detta kapitel presenterar vi vårt metodval, undersökningsgrupp, hur vi har genomfört intervjuerna och forskningsetiska överväganden. Under metodval beskrivs vilken metod vi valde att använda oss av i studien. Efter presentationen av undersökningsgruppen beskriver vi vårt genomförande. Även analysbeskrivning och forskningsetiska överväganden finns i detta kapitel.

3.1 Metodval

I undersökningen använde vi oss av intervjuer. När vi gjorde intervjuerna var vi medvetna om att dessa personer blivit utvalda av oss. Patel och Davidsson (2003: 70) menar att detta innebär att de förmodligen inte alltid kan se värdet med att besvara frågorna. Därför var det viktigt för oss att klargöra syftet med intervjun och även att avtala tid och plats som var anpassade för ett ostört samtal. Vi använde oss av en kvalitativ intervju. Det innebär att det endast är frågeområdena som är bestämda medan frågorna kan variera från intervju till intervju beroende på hur den intervjuade svarar och vilka aspekter denne tar upp (Johansson och Svedner, 2006: 43). Syftet med denna typ av intervju är att hos den person som intervjuas, upptäcka och identifiera egenskaper och uppfattningar om något fenomen (Patel och Davidsson, 2003: 78). I detta sammanhang var vi mycket tydliga att vi inte sökte några ”sanningar” eller vad som var rätt eller fel. Framförallt var vi uppmärksamma på att motverka förväntningseffekter. Detta innebär att informantens svar endast speglar vad intervjuaren förväntar sig eller tar för givet (Johansson och Svedner, 2006: 54). I en kvalitativ intervju är intervjuare och intervjuperson båda medskapare i ett samtal. Möjligheter till tillägg skall ges till sådant som inte kommit med i frågorna men som upplevs som betydelsefullt av informanterna (Patel och Davidson, 2003: 73). Likaså ägnade vi stor vikt vid att säkra de intervjuades anonymitet. ”Examensarbetet måste bygga på respekt för de människor som deltar” (Johansson och Svedner 2006: 29).

För att undvika en ”platt” design bör man tänka igenom kompletterade metoder till huvudmetoden samt om det finns jämförelser man bör arbeta in för att få ett så intressant och givande resultat som möjligt (Johansson och Svedner 2006). Den extra ansträngningen har man igen i form av fördjupade insikter i det som undersöks (a.a: 26). Utifrån detta valde vi att

vid alla intervjuerna ha penna och papper till hands om det skulle visa sig att diktafonen av någon anledning inte var användbar vid de olika tillfällena.

3.2 Urval

Vår undersökningsgrupp bestod av 5 pedagoger som arbetar på en förskola i en mellanstor stad i sydvästra Skåne. När vi skriver pedagoger menar vi verksamma barnskötare, förskollärare och lärare. Valet av pedagoger grundade sig på ett urval av olika befattningar, åldrar och verksamma år. Pedagogernas ålder varierar mellan 22 år till 59 år och deras yrkeserfarenhet är mellan 3 månader till 35 år. Samtliga pedagoger är kvinnor. Presentation av pedagogerna med fingerade namn:

- Carina, 59 år, har varit verksam inom förskolan i 35 år.
- Gunilla, 53 år, har varit verksam inom förskolan i 30 år.
- Anna, 47 år, har varit verksam inom förskolan i 20 år.
- Tina, 34 år, har varit verksam inom förskolan i 11 år.
- Elin, 22 år, har varit verksam inom förskolan i 3 månader.

3.3 Genomförande

Vi satte upp en tidsram för att ha en klar struktur över vår undersökning. Syftet med en tidsram är enligt Patel och Davidsson (2003: 60) en hjälp att ha uppsikt över hur vi låg till tidsmässigt i vårt arbete. Vår undersökning inleddes med att vi informerade alla berörda pedagoger om syftet med vårt arbete. Vi tydliggjorde hur och till vad vi kommer att använda det resultat som intervjuerna ger och även dess omfattning. Vårt val av plats för intervjun ansåg vi var viktig. Därför valde vi ett rum där utvalda pedagoger oftast har sina gemensamma reflektioner. Detta rum signalerar ett förtroende och en öppenhet mellan pedagogers olika åsikter. Till våra intervjuer bjöd vi in pedagogerna enskilt och vid ett tillfälle. Vi beräknade tiden till cirka en timme per informant men tiden varierade mellan 35 och 60 minuter. Med respekt för den pedagog vi intervjuade var vi alltid bara en intervjuare då vi ansåg, ur ett etiskt perspektiv, att vi som frågade inte skulle vara överrepresenterade. Vi var medvetna om att vårt kroppsspråk under intervjuerna hade stor betydelse. Enligt Patel och Davidsson (2003) är det lätt att väcka en försvarsattityd hos intervjupersoner om han eller hon

upplever att vi dömer eller kritiserar henne. Här gäller det att komma ihåg att vi inte bara talar med ord utan även med gester och ansiktsmimik (a.a: 71).

Under intervjuerna använde vi oss av en diktafon för att eliminera risken att missa något som kunde påverka vår undersökning. Vi hade även insett en fördel med att till viss del anteckna i våra intervjuer. Det vi tänkte på var att använda begreppet ”tystnad som frågemetod”. Detta innebär enligt Johansson och Svedner (2006) att det blir en naturlig paus efter varje svar och den intervjuade personen får här en möjlighet att fortsätta att utveckla sina tankar. Ett vanligt fel vid kvalitativa intervjuer är att man inte lyssnar ordentligt på vad den intervjuade säger, utan istället tänker på nästa fråga man ska ställa (a.a: 44-45). Vårt empiriska material transkriberades omsorgsfullt av båda två först enskilt och sen tillsammans. Vi skrev ner ord för ord då vi ville försäkra oss att inte missa något som kunde ha betydelse. Detta arbete tog tre veckor.

3.4 Forskningsetiska överväganden

Utgångspunkten för forskningsetiska överväganden är enligt Vetenskapsrådet (2002: 5-6) individskyddskravet. De forskningsetiska principerna ger normer och riktlinjer mellan forskaren och de som deltar i undersökningen. Det finns fyra huvudkrav på forskningen när det gäller det grundläggande individskyddskravet (Vetenskapsrådet, 2002). Det första handlar om *informationskravet*. Det innebär att forskaren ska delge alla som deltar om syftet i undersökningen och att det är frivilligt att vara med. *Samtyckeskravet* är det andra och det innebär att de som deltar har rätt att själv avgöra hur länge de vill medverka i undersökningen. De har rätt att avbryta sin medverkan när som helst. Det tredje kravet är *konfidentialitetskravet*. Med det menas att alla uppgifter som kommer fram om personerna som deltar i undersökningen skall vara konfidentiell. Det fjärde och sista kravet är *nyttjandekravet*. Det innebär att allt insamlat material endast skall användas för forskningsändamål (a.a: 6-14).

Utifrån individskyddskravet har vi informerat pedagogerna om syftet med vår undersökning. Vi har också förtydligat att vårt material endast skall användas i forskningssyfte och att vi skall ta ansvar för att allt ska vara anonymt. Pedagogerna blev informerade om att det var helt frivilligt att delta i vår undersökning och de kunde avbryta sin medverkan när som helst. I det

transkriberade materialet skrevs inte några personuppgifter ut och när vi nämner namn i vår empiri har vi gett både pedagoger och förskolor fingerade namn.

3.5 Analysbeskrivning

Bearbetningen av vårt material har skett i olika steg. Efter intervjuerna lyssnades diktafonen av och allt material transkriberades. Det innebar att svaren från informanterna skrevs ner ordagrant. Därefter lästes materialet från intervjuerna igenom noggrant ett flertal gånger för att se om vi kunde hitta mönster eller områden att använda i vår analys utifrån våra frågeställningar. Områdena som vi fann kategoriserade vi i olika grupper. Stensmo (2002: 124) menar att man kan göra en kategorisering av de intervjuades svar i analysen när olika delar i intervjun handlar om samma tema. När vi hade valt vilka kategorier vi skulle använda oss av relaterade vi dessa till våra teoretiska utgångspunkter för att upptäcka överensstämmelser och olikheter utifrån pedagogernas uppfattningar.

4 Resultat och analys

Utifrån studiens syfte och våra frågeställningar kommer vi att presentera, analysera och dra slutsatser utifrån vår empiri. Vi kommer att återge svaren med samma ordval som de är givna genom direkta citat, men även genom återberättande text. Pedagogernas resonemang om sin roll i barns lärande, framställs i följande tre kategorier: *Lärandets vara och hur det kan gestaltas, dokumentation för dokumentationens skull och att konstruera det lärande barnet*. Dessa kategorier presenteras i rubriker för att underlätta för läsaren att ta del av vårt resultat.

4.1 Lärandets vara och hur det kan gestaltas

Utifrån vår frågeställning om pedagogers resonemang kring barns lärande menar Anna ”att lärande är helt enkelt när man lär sig saker”. Hon beskriver ”att man lär sig egna saker, man lär sig själv av sina erfarenheter. Men vi lär också mycket av varandra”. Hennes uppfattning är att det vi bär med oss, våra egna erfarenheter, är av betydelse för lärandet. Vidare betonar hon helheten för barnets lärande och förklarar detta med att hon ser kopplingar av det barnet lär hemma och det som barnet lär på förskolan. För att förtydliga berättar hon om ett exempel, om pojken som visade stort intresse på förskolan för bokstäver. Han kunde ”rabbla” alla bokstäver utom tre, som han körde fast på, men vid detta tillfälle bad han inte pedagogen om hjälp. Dagen efter kom han tillbaka till pedagogen och ”rabblade” hela alfabetet utan att köra fast. Den slutsatsen Anna drog var att pojken i sitt hem hade fått det stöd han behövde för att komma vidare i sitt lärande. Hon berättar ”jag förstod ju att han hade tittat på det där hemma”. Än en gång påpekar hon att helhetsbilden är viktig. ”Vi kan inte skilja på lärande från hemmet eller det barnet lär på förskolan, utan det är som jag säger, man lär i olika situationer” avslutar hon.

I intervjun lyfter Anna barnens olikheter. Hon menar att det finns många barn som studerar och kikar hur andra gör och därefter härmar. En del barn kör sitt eget ”race” och bryr sig inte så mycket om andra utan har sina egna idéer. Hon berättar hur många barn lyssnar till andra och på detta sätt får impulser till sitt eget lärande. I olika situationer blir det olika typer av lärande. Man kan lära sig något om man blir rädd eller om något är tråkigt eller roligt. ”Men det du lär, det lär du ju för hela livet och det bär du också det med dig, genom hela livet. Jag

tycker att det är viktigt som pedagog att utgå från det som barnen tycker är roligt. Alla barn är ju så olika och därför måste man hitta deras olika intressen”, säger Anna. Hon anser att det material hon väljer till barnen skall utgå från enskilda intressen och hon vet att allt material inte lockar alla. Här ställer hon sig frågande till ”vad passar dem och vad passar dem? Man har olika saker man lär av” (Anna 090113).

I nästa intervju får vi möta Carina som har arbetat i förskolan som hon uttryckte med ett skratt *”i hela mitt liv”*. Carina berättar att hennes tankar om lärande handlar om utveckling. En utveckling som pågår hela tiden. Vidare berättar hon *”att leken är det viktigaste för barnens lärande. Det är genom leken som barn lär sig allra bäst. Jag ser som min uppgift att vara den som skall se till att lärandet blir så roligt som möjligt och att det blir lockande. Som utgångsläge är det viktigt att välja något som barnen är intresserade av för att inspirera till lärande”* (Carina 090114).

Tina definierade begreppet lärande som något som ska vara intressant, lustfyllt och kittla henne till att vilja ta reda på mer. Hon anser *”att lärande är när man utgår från det individuella för att sedan ta tillvara det i den stora gruppen. Jag vill också utgå från barns erfarenhet, kompetenser och intressen för det är då man kan kittla dem. Pedagogens betydelse är avgörande för att fånga så många barn som möjligt utifrån deras individuella lärandesituation, kan man kanske kalla det”*. Vidare fortsätter hon om hur viktigt det är att vi skapar reflektionstillfälle även för barnen för att visa vilka kunskaper som de har och på så sätt synliggöra barnens kunskaper sinsemellan. *”Det är också viktigt att få reflektera kring det som man tänker och varför man tänker som man gör och samtidigt synliggöra för barnen att det finns en mångfald utav idéer att mötas kring”* (Tina 090117).

4.1.1 Relationens betydelse för barns lärande

Anna berättar att det händer att hon ser barn som inte deltar aktivt utan mest sitter avvaktande och lyssnar. Här ser hon som sin uppgift att fånga upp detta barn och tänker, *”Ja, vad kan detta barnet behöva för stöd för att jag skall få med barnet i lärandet så att det blir en utveckling. Jag vill ju synliggöra det barnet också. Så det gäller att finnas där hela tiden för*

dem. Att stötta dem och lyssna in, vad är det barnen tycker är roligt och utmana det”, säger Anna (090113).

Gunilla anser ”att lärande handlar om ett förhållningssätt och en barnsyn. Att man ser lärande på olika sätt beroende på vilken barnsyn man har”. Vidare menar hon ”att man som pedagog måste vara lyhörd, men det som är viktigt för att få syn på barns lärande är att man är en närvarande pedagog” (Gunilla 090115).

Tina fortsätter att berätta om sin filosofi ”att en nära relation med barnen får man genom att vara med dem så mycket som möjligt och lära känna dem”. Som pedagog kan man vidareutveckla denna relation och barnen börjar då öppna upp för att visa på sina kunskaper, erfarenheter och intressen. ”Min roll är oerhört betydelsefull”, säger Tina. Hon anser att man som pedagog förtjänar en relation till barnen (Tina 090117).

Elin ser sin roll i barns lärande som medupptäckare. ”Vi upptäcker tillsammans med barnen och på så vis får vi syn på deras lärande”, säger hon. ”En av våra roller på förskolan är att få syn på lärandet i alla situationer och här spelar barnens miljö en stor roll. Miljön som barnen vistas i ska spegla barnen som finns på avdelningen”, anser Elin. ”För det är deras erfarenheter och intressen som ska styra hur avdelningen kan utformas och att barnens miljö är föränderlig efter hur barngruppen förändras” (Elin 090116).

Vi upplevde båda två att flera av pedagogerna hade lätt för att sätta ord på sina tankar under intervjuerna. De var väl förberedda och vi kände att de gärna delade med sig av sina uppfattningar till oss. Detta tror vi grundar sig på att förskolans klimat signalerar en öppenhet och vår reflektion är att denna öppenhet har satt spår i arbetet med barnen. Vi kände att begreppet ”lärande” var förankrat hos pedagogerna som även visade stor förståelse för att det finns många sätt att lära. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006: 10) menar att lärande gestaltas av en livslång process. Detta styrkte även pedagogerna genom sina beskrivningar. Vår uppfattning blev att pedagogerna hade en öppenhet för både enskilt lärande och samlärande. Många av dem berättade hur de idag uppmuntrar barnen till att härma, lära och ta del av varandras kunskap. Strandberg (2005: 5) betonar Vygotskij teorier, att interaktioner och samspel är den viktigaste källan för utveckling, och i vår empiri upplevde vi att många av pedagogerna var influerade av dessa tankar. Med denna inställning tycker vi att synen på lärande har förändrats och utvecklats. Det känns inte så längesedan som förskolorna

uppmnade barnen att ”prova själv”, utan att kika eller härma någon annan. Flera pedagoger hade en uppfattning om att detta var oerhört viktigt för att erövra känslan att kunna själv. Vi tar oss friheten att påstå att förr blev barnen i flera sammanhang anklagade för fusk när de skrev eller ritade av någon annan. Att uppmärksamma och uppmuntra gruppens lärande utesluter inte det enskilda barnets lärande. Vår uppfattning är att de pedagoger som ingår i vår studie har utvecklat en syn på lärande och vår tolkning av deras svar är att lärande sker överallt i alla sammanhang. Campner och Persson (2000: 26) menar att det är en nyckel för pedagogen att äga förmågan att kunna utmana barnens teorier för att utveckla lärandet. Vidare menar de att lyhördhet och ständig reflektion över sin egen roll möjliggör upptäckten av barnets läroprocess. Vår empiri visade att pedagogerna lade stor vikt på förhållningssättet. Framförallt Tina förklarade hur pedagoger förtjänar ett barns förtroende. Vi upplevde att alla pedagogerna i något sammanhang lyfte relationen men med olika förklaringar. Som exempel kan vi nämna barnens olikheter och hur de tog tillvara dessa genom att se det enskilda barnet i gruppen.

Endast en pedagog lade stor vikt vid helhetssynen på barnen när det gällde lärandet i förskolan respektive hemmet. Däremot ansåg de flesta av pedagoger att föräldrarnas delaktighet var viktig i förskolan. De ansåg att dokumentationen inbjöd föräldrar till att ta del av barnens lärande, men betonade även att förskola och hem var komplement till varandra. Många som arbetar inom skola och förskola lyfter ofta sin egen betydelse men Säljö (2000: 233) menar att lärande inte är begränsat till bara till dessa miljöer. Han menar att många insikter och färdigheter förvärvas i andra sammanhang, som inte har det primära syftet att förmedla kunskap. Vad kan detta innebära för pedagoger? Är de öppna för det lärande som till exempel föräldrarna önskar eller ser de endast sitt pedagogiska uppdrag som gällande för lärande? Säljö (2000: 233) hävdar dock att den viktigaste lärmiljön har alltid varit och kommer alltid att vara den vardagliga interaktionen och det naturliga samtalet.

Anna återkommer till sin förståelse av att alla inte är intresserade av samma saker och hur hon genom detta måste variera utbudet av material. Många av de andra intervjuade hade samma uppfattning som Anna. Elin beskrev hur miljön skall spegla barnens intresse och hur den ska förändras utifrån barngruppens intresse. Detta tycker vi skildrar ett förhållningssätt som bjuder in barnen till delaktighet. Även Pramling Samuelsson och Sheridan (2006: 39) påpekar att pedagogens förmåga att skapa en miljö som utmanar har stor påverkan på barns lärande. Men pedagogerna anser att det inte räcker med att skapa goda lärandemiljöer för barnen utan

närvaron av en utmanande och uppmuntrande pedagog är drivkraften för att väcka barnens nyfikenhet att lära.

4.2 Dokumentation för dokumentationens skull

Utifrån vår fråga om hur pedagoger synliggör barns lärande i verksamheten återkommer pedagogerna ofta till betydelsen av dokumentation. Anna berättar att hon visar barnens läroprocesser genom olika dokumentationer och då oftast genom mycket foton. Hon skriver även ner barnens kommentarer. Dessa foton och texter sätter hon upp på väggarna. Vidare berättar hon att de har pärmar till barnen. Dessa pärmar innehåller också mycket foton och *”dessa foton är mycket uppskattade av barnen, men även av föräldrarna”* (Anna 090113).

Carina berättar att även hon dokumenterar barnens lärande. Hon hänvisar till barnens pärmar som de får när de börjar på förskolan men även till dokumentationen som finns på väggarna. Carina berättar att de dokumentationer som hon gör innehåller bilder och små berättelser. Hon skriver dagbok varje dag där hon berättar vad som har hänt under dagen. Förskolan skickar även ut hembrev till alla föräldrar. Och för huset gör vi varje år en kvalitetsredovisning där vi kan följa barnens utveckling. *”Man kan säga att det är dokumentationer för olika ändamål”*, säger Carina.

Carina ser sin roll som den person som skall göra det så roligt och intressant som möjligt för barnen. Hon betonar det lustfyllda lärandet genom att säga *”det är viktigt att vara positiv till det barnen skall lära sig, det skall vara roligt*. Carina beskriver hur hon ibland dokumenterar i bilder med syfte till olika känslor. Hon berättar *”när barnet har en känsla, kanske av glädje. Någonting har hänt som har påverkat barnet. Man vill ha in en känsla i bilden. Eller så kan det vara ett lärande. Någonting nytt som barnet har lärt sig. Till exempel att cykla! Helt plötsligt så kan jag hålla pennan rätt! Det handlar om känslorna här. Glädje vill man ju alltid ha med”* (Carina 090114).

När det gäller synliggörandet av barns lärande menar Elin att hon gör det genom dokumentation. Samtidigt menar hon att *”dokumentation kan ske på olika sätt och att det då oftast beror på barnets ålder”*. Elin berättar att hon tycker att bilder som dokumentation när barnen är yngre är det bästa. Men ju äldre barnen blir och har det verbala språket desto mer

kan hon dokumentera barnens kommentarer. Fast Elin ändrar sig och säger att *”processen kan jag dokumentera även om barnen är yngre”* (Elin 090116).

Att sätta in dokumentationer i barnens pärmar för att de ska se vad de har varit med om, är Gunillas sätt att se på sin roll i barns lärande. Pärmarna tittar de i själv, med föräldrarna eller tillsammans med sina kompisar. Vidare menar hon att barnen ser mest på bilderna som finns i pärmen och inte texten som är insatt. Hon berättar att *”barnen tar gärna sina pärmar och tittar i dem. Visar sina kompisar. När vi har gjort något så går barnen tillbaka och tittar på bilderna, men all dokumentation kommer ju inte in för då skulle det ju vara jättemycket! Min egen roll i barns lärande är att det gäller att vara en närvarande, lyhörd och flexibel pedagog hela tiden”*. Gunilla tycker att dokumentation är bra när hon ska synliggöra barnens lärande och att hon då använder sig av ett reflektionsprotokoll. Det anser hon är bra *”för det kan jag sedan använda i samband med avdelningens reflektionstid tillsammans med de andra pedagogerna”*. Vidare menar hon att dokumentation kan finnas både på väggar och i barnens pärmar och att *”den ska vara synlig för både barn, föräldrar och även för andra pedagoger”* (Gunilla 090115).

”Genom att dokumentera synliggör jag barnens lärande situationer”, berättar Tina. *”När jag tar fram kameran och frågar om det är okey att jag fotograferar dem så visar jag mitt intresse”*. Även Tina berättar att hon inte kan dokumentera allt men beskriver *”att dokumentation är viktigt för att belysa lärande”* (Tina 090117).

4.2.1 Att sätta ord på lärande

Anna beskriver hur hon bemöter barnens frågor när hon vill utveckla deras lärande. Hon säger *”jag vill få dem själv till att fundera. Men det händer att jag ibland måste ge barnen färdiga svar på deras frågor, för att de inte skall fastna utan komma vidare i sitt arbete. Annars så kan det hända att det känns tråkigt och detta leder till att de tappar intresset”* (Anna 090113).

Tina fortsätter med att berätta att hon tycker att de didaktiska frågorna vad, hur och varför är jätteviktiga att bearbeta. Hon anser *”att när vi använder de didaktiska frågorna så hjälper det barn att få syn på sitt eget lärande när de pratar. Barn lär av varandra och jag har mycket att*

lära av barnen, det tycker jag är viktigt att synliggöra. Bara för att jag är vuxen så har inte jag de rätta svaren”, berättar Tina. ”Framförallt är det oerhört betydelsefullt att de didaktiska frågorna lyfts så att vi synliggör barns eget lärande för dem och att man finns där för att kunna ställa nya frågor och öppna upp barnens egna tankar” (090117).

När det gällde synliggörandet av barnens lärande använde samtliga pedagoger dokumentation som verktyg. Stor vikt lades vid framförallt foto och barnens kommentarer. Johansson (2005: 98) menar att pedagoger kan använda sig av olika strategier för att stödja barns lärande och att dokumentation kan vara en viktig del i arbetssättet. Vi uppmärksammade att flera av pedagogerna betonade läroprocessen och dessa uppfattningar stärks av Lenz Taguchi (2007: 17) som menar att genom dokumentation kan pedagogerna lyfta fram vad barn kan, hur de tänker och hur de lär sig. Anna och Carina berättade om barnens egna pärmar med innehåll av foto och kommentarer från barnen. Vi uppfattade det som att det var barnets egna ord som citerades. Stämmer det? Eller kan det vara så att det är ett *urval* av det som barnet säger? Finns det risk att det är pedagogen som tolkar barnets ord och skriver ner *kärnfulla* meningar som sen föräldrar och andra pedagoger skall läsa? Om barnet hade kunnat välja själv, skulle det då se annorlunda ut? Finns det barn som överhuvudtaget inte *vill* bli objekt för en dokumentation? Om så finnes, beaktas detta eller det har vi aldrig riktigt funderat på? Vi som har gjort denna studie har viss erfarenhet av hur många pedagoger skriver i böcker som vi har sett kallats för ”*Guldkorn*” eller liknande. Dessa böcker innehåller barnens trevande verbala försök till att göra sig förstådda inför oss vuxna. Barnens ord har återgetts till vuxna, föräldrar eller andra pedagoger som i sin tur har blivit roade och skrattat. Är detta också dokumentation och i så fall för vem? Vi är medvetna om att det kan upplevas som att vi går till överdrift med dessa påståenden men det vi vill väcka är funderingar om vilket ansvar pedagogerna har när de synliggör barnen inför andra. Pedagogisk forskning har ibland obarmhärtigt visat vilken skillnad det kan vara vad en pedagog ibland tror att hon lär ut och vad barnet själv uppfattade vid samma tillfälle (Jonstoj, 2000: 37).

Både Tina och Gunilla förespråkade reflektion och även att föra protokoll i samma syfte. De ansåg detta underlag var mycket användbart i samarbetet pedagoger emellan. Strandberg (2006: 129) lyfter betydelsen av att när vuxna arbetar i lag ökar förutsättningarna för en helhetssyn på barnet men även hur barnet blir sedd ur många perspektiv. Det är vår uppfattning att genom att olika vuxna ser olika saker ökar barnets möjligheter. Tina utvecklar ytterligare med att betona vikten av att även *ge barnen* tillfälle att reflektera över sitt eget

lärande. Campner och Persson (2000: 156) hävdar, precis det som Tina beskriver, att det är viktigt att stödja barnens lärande genom att utmana dem och visa intresse för hur de tänker. Tina berättar vidare att som pedagog är det en oerhörd tillgång att använda sig av didaktiska frågor det vill säga *vad, hur* och *varför* när vi samtalar med barnen. Genom detta sätter barnet ord på sitt eget lärande. Vidare beskriver hon hur viktigt det är för barnen att uppleva mångfald utav idéer och hur vi kan mötas kring dem. Just mångfald tycker vi är ett nyckelord på förskolan idag med tanke på vårt globala samhälle. Om pedagogen har en öppenhet för mångfald är det vår uppfattning att hennes arbete kännetecknas av en tilltro till andra människor oavsett etnicitet eller social bakgrund. Tina visar stor respekt för barnens förtroende och anser att det är något som varje pedagog måste förtjäna genom att vara närvarande. För att kunna skapa en verksamhet där omsorg, fostran och lärande bildar helhet krävs en närvarande pedagog som lyssnar på barnens tankar och idéer (Campner och Persson 2000: 156).

Elin har en uppfattning att åldern kan vara avgörande för hur hon vill dokumentera. Men hon liksom de andra pedagogerna anser att det är processen oavsett barnens ålder som är viktig att dokumentera. Både Carina och Gunilla förtydligar att dokumentation är till för både föräldrar och barn och även andra pedagoger. Utifrån detta blev vi lite fundersamma. Vår undran är i detta sammanhang om pedagoger tänker på vem just denna dokumentation är till för. Vilka skillnader finns det på dokumentationer för de olika målgrupperna? Eller är det samma dokumentation som utifrån olika målgrupper tolkas på olika sätt? Eller finns det risker att man dokumenterar bara för dokumentationens skull utan att reflektera över mottagaren.

Vi är båda imponerade över hur dessa pedagoger i sina uttryck visar barnen stor respekt och flera stycken har lång erfarenhet av dokumentation. Med detta vill vi säga att vi helt delar deras entusiasm över hur vi kan uppmärksamma barn i deras läroprocesser. Johansson (2005: 98) hävdar att genom dokumentation kan pedagoger uppmärksamma barnen på vad de kan, då de har lärt sig. Genom att uppmärksamma barnets förmåga till att lära, motiveras viljan till att lära mer. Utifrån våra frågeställningar vill vi dock problematisera då vi tror att i vissa fall kan barn bli dokumenterade på ett sätt som är mindre tilltalande. Precis som många av dessa pedagoger berättar tror vi att reflektion är grunden till dokumentation. I dessa samtal möts pedagoger och barn och tillsammans synliggör ett lärande.

4.3 Att konstruera det lärande barnet

Som svar på våra frågeställningar återkom pedagogerna ofta till hur viktigt det var att de skapade förutsättningar för att det skulle utvecklas ett lärande för barnen. Anna nämnde vid flera tillfällen att hon tycker att det är viktigt att vi är lyhörda för barnens intresse. Hon berättar att *”min roll är att stötta upp barnen mycket och se vad de tycker är roligt. Alla tycker ju inte att samma sak är rolig, man måste utgå från deras intresse och försöka få in dem på det”* (Anna 090113). Carina berättar att *”det händer att jag ibland behöver pusha något barn och det är vid dessa tillfällen jag försöker hitta det som barnet är intresserad av. Det är det då barnet upplever sitt eget lärande”*. Vidare framhåller hon ofta *”att det är glädjen i arbetet som utvecklar lärandet”* och där hon ser sig själv som förebild. Hon avslutar med *”att lära, ja det gör man ju hela tiden”* (Carina 090114). Elin förklarar sin syn på lärande med *”att det är en livslång process som man som pedagog sår ett frö i förskolan för att det sedan skall växa”*. Vidare menar hon att *”när barn visar intresse för något i miljön och sedan lär sig att behärska det, då är det ett lärande. Även miljön som vi skapar spelar en stor roll”* (Elin 090116).

Tina tog upp att den pedagogiska miljön är av enormt stor betydelse för barns lärande och att den bör skapas utifrån barns intresse, kunskaper och erfarenheter. Återigen betonar hon hur viktigt det är att skapa en nära relation med barnen innan man kan skapa en miljö med och utifrån barn. För är inte barnen intresserade av miljön som vuxna skapar så menar hon att då blir den inte heller intressant för dem. Tina fortsätter med *”att efter att ha skapat den pedagogiska miljön så är nästa steg att vara en närvarande pedagog. Framförallt är det oerhört betydelsefullt att de didaktiska frågorna lyfts så att vi synliggör barns eget lärande för dem och att man finns där för att kunna ställa nya frågor och öppna upp barnens egna tankar”*. Tina tror att vi som pedagoger måste finnas med barnen hela tiden för det räcker inte att vi tillrättalägger en miljö utifrån barnens intresse och vad vi tror ska fungera. *”Vi måste finnas med dem där och utmana dem vidare”*, menar hon. *”Ta ett exempel att vi bygger med klossarna. Barn har utforskat klossarna och till slut är de inte intresserade utav klossarna längre. I början håller de bara på att utforska materialet och provar sig fram men sedan tror jag att de behöver fler utmaningar och det är här många glömmer bort sin betydelse som pedagog. Det är här vi måste vara vid det tillfället för att stötta, uppmuntra och ställa utmanande frågor och som gör att det får en betydelse för att arbeta vidare. Risken finns annars att det skapas röriga barn som inte har en relation med föremålen som förekommer på*

förskolan. En miljö är inte för alltid utan den måste ständigt förändras utifrån barns kunskaper, erfarenheter och intressen” berättar Tina (090117).

4.3.1 Skapa tid för lärande

Elin berättar att ”*det är jag som pedagog som har möjlighet att ge barnen den tid de behöver för att utveckla sina olika förmågor. Det finns mycket lärande hela tiden i alla situationer och då får man inte glömma alla vardagssituationerna. Jag anser att det är viktigt att inte skynda på barnen utan ta vara på deras egna försök till att lära sig*” (Elin 090116).

Det läggs stor vikt vid att utgå från barnens intresse. Det som poängterades var att dessa intressen många gånger inte gällde hela gruppen utan i dessa sammanhang utgick man från individen. Vi ställer oss här lite frågande, är det möjligt att uppmärksamma grupper med kanske tjugo barn med inriktning på olika intressen? Eller är det så att vi ofrivilligt lockar in barnen på olika spår för att kunna behärska vårt arbete? Är det detta som en pedagog menar när hon säger att hon ibland behöver ”pusha” för att hitta ingången till ett lärande? Är det möjligt, utifrån detta resonemang, att pedagogernas vilja att konstruera *miljöer* av inlärningsskäl kan innebära att de istället omedvetet konstruerar *barn* för lärande?

En annan reflektion som vi slogs av var att ingen av de intervjuade någon gång vid något tillfälle nämnde den *färdiga* produkten som en symbol för synliggörandet av lärande. Vad kan ligga till grund för detta? Har pedagoger glädjande nog slutat med att producera olika saker för att visa upp som bevis till föräldrar att barnen *gör* något. Eller finns det risker att pedagoger ”glömmer” att uppmärksamma det färdiga resultatet för barnet eftersom vi hängiver oss till processer. Vår förhoppning är förstås att pedagogerna ser dessa moment som komplement till varandra.

Det som väckte våra tankar var att det var endast Elin, som är yngst av pedagogerna, som tog upp den möjlighet pedagogerna har för att ge barnen *tid* för lärande. Det hon menar är hur viktigt det är att fånga alla vardagssituationer. Kan det vara så att Elin som bara har arbetat ett fåtal månader inom förskolan har mycket att delge och lära sina äldre kolleger genom sitt resonemang? Persson och Sträng (2003: 77) anser precis som Elin att barn lär sig hela tiden utan att vi utformar inlärningstillfällen. De tycker att med denna syn på lärande blir

pedagogen genom sitt förhållningssätt en medvandrare till barnets lärande. Vi tror att många pedagoger har svårt att prioritera sina arbetsuppgifter och ofta påpekar ”*det finns inte tid* eller *det hinner vi inte*”. Med denna inställning är det vår övertygelse att vi glömmer det som Elin framhåller att ge barnen den tid de behöver för att erövra känslan att lära. Lång erfarenhet inom förskolan kan även innebära att pedagoger tilldelas fler arbetsuppgifter utanför barngruppen, vilket kan resultera till mindre tid för barnen. Eller är det en prioritering av tiden, som är nödvändig att lyfta till diskussion?

En av pedagogerna såg sig själv som förebild och betonade den positiva inställning pedagogen bör ha till barnets lärande. Precis som Johansson (2005: 98) syftar hon till att positiva ordalag är en strategi för att ta tillvara på barnens upptäckter där de får uppleva sin egen kompetens. Vår förhoppning är att alla som arbetar inom förskolan har denna förståelse. Pedagogens skicklighet att skapa miljöer som erbjuder barn möjligheter till erfarenheter och upplevelser kan ses som en pedagogisk kvalitet i förskolan (Pramling Samuelsson och Sheridan 2006: 117). Det som är tydligt i svaren är det ansvar som vilar på pedagogen. Allihop har vid något sammanhang nämnt att det är deras ansvar som pedagog att fånga, inspirera och utveckla barnens lärande. Jonstoj (2000: 32) påstår att förskolan har en viktig utmaning i att fördjupa och diskutera kunskapsbegreppet med betoning på lärande. Den stora utmaningen är, enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006: 39) att som pedagog utgå från barnets förutsättningar och samtidigt rikta lärandet mot förskolans mål.

4.4 Sammanfattning och slutsatser

Studien visar att begreppet lärande kan tolkas på många olika sätt men det finns vissa aspekter som genomsyrar arbetet i förskolan. Pedagogerna menar att förhållningssättet och deras egen betydelse är av stor vikt för barns lärande. Vidare betonas att lärande sker i alla sammanhang och på många olika sätt. Dokumentation anses som ett viktigt verktyg för att fånga barnens läroprocesser där olikheter skall belysas som tillgångar. Dokumentationen riktade sig till barn, föräldrar och andra pedagoger. Pedagogerna betonade vikten av reflektions- och dokumentationsarbete. Flera ansåg att detta bör användas *tillsammans* med barnen för att ge dem inflytande över sitt eget lärande och det lärande som utvecklas tillsammans med andra. Utmaningar och didaktiska frågor ansågs betydelsefullt för att öka barnens förståelse för

lärande. Stor vikt lades vid att utgå från barnens intressen, erfarenheter och förutsättningar. Miljöns betydelse och en närvarande pedagog var komponenter som pedagogerna ofta återkom till. Likaså framhölls det lustfyllda lärandet som en viktig del i verksamheten. Vår slutsats är att trots att pedagogerna inte vid något tillfälle hänvisade till *Läroplanen för förskolan, Lpfö 98*, så var de väl medvetna om vilket ansvar som vilade på deras axlar utifrån deras uppdrag. De teorier och den tidigare forskningen som vi har studerat anser vi stämmer väl överens med pedagogernas berättelser om hur de skapar förutsättningar och tar tillvara barnens lust att lära.

5 Diskussion och kritisk reflektion

Det har varit oerhört intressant att få göra denna studie. Syftet med studien var att belysa hur pedagoger resonerar kring sin roll i barns lärande. Vi anser att vi har fått svar på våra frågor även om svaren var väldigt olika. Vi har fått bekräftelse på att det finns lika många uppfattningar som det finns pedagoger angående synen på barns lärande. Däremot ringade undersökningen in vissa områden som är navet för barns lärande. Det vi här tänker på är de nyckelord som vi presenterade i början av arbetet nämligen förhållningssätt, läroprocess, samspel, reflektion och dokumentation. Samtliga pedagoger gav uttryck för dess betydelse för att utveckla barns lärande.

Vi var under hela arbetets gång medvetna om att motverka förväntningseffekten då det fanns risker för detta beroende på att vi själva är pedagoger. Vi tycker att vi har lyckats motverka denna effekt, då vi anser att de intervjuade har beskrivit sin syn på lärande på många personliga och tydliga sätt utan att söka bekräftelse hos oss. Trots många olika svar så har studien utvecklat större medvetenhet och kunskap hos oss om det mest kärnfulla som pedagoger anser som lärande. Vår uppfattning var att anonymitet av pedagogerna innebar att de även anförtrodde oss sina visioner om hur de ville arbeta med barnen även om de ibland inte förmådde. Vi anser att detta är ett vanligt fenomen på förskolan där ofta tiden beskrivs som avgörande för verksamheten.

Vårt tillvägagångssätt och metod tycker vi har fungerat bra. Tidsplanen hjälpte oss att ha struktur över arbetet. Informanterna gav utvecklande svar och var inte störda av diktafonen. Att ha penna och papper till hands visade sig vara en tillgång. Vid två tillfällen hade vi nyss avslutat intervjun då dessa pedagoger på nytt började berätta om något som var angeläget för dem, något de ville förtydliga. Det betydde att vi då istället skrev ner deras ord och vi undvek att den intervjuade kände sig missförstådd. Vi har valt att inte lyfta fram informanternas utbildningsbakgrund då detta inte var studiens huvudsakliga syfte.

Om vi skulle göra om vår studie så är vår önskan att få intervjua ännu fler pedagoger, med inriktning på arbetslag. Denna studie omfattade endast fem pedagoger och även om vi ser mönster för lärande så framkom det ibland att vissa tankar var visioner. Dessa fem pedagoger har en tillhörighet till olika arbetslag vilket innebär att deras syn kunde "krocka" med någon

annans uppfattningar. Det skulle vara intressant att lyfta olikheter, som vi vet finns i arbetslag, för att se om dessa ses som hinder eller som möjligheter för att utveckla barns lärande.

Referenslista

- Campner, Eva & Persson, Elise (2000). *Vardagsperspektiv – pedagogers syn på läroplanen för förskolan*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.
- Johanson, Bo & Svedner, Per Olov (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB.
- Johansson, Eva (2005). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Kalmar: Leanders grafiska AB.
- Jonstojj, Tove (2000). *Barn med rätt att lära*. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB.
- Jonstojj, Tove & Tolgraven, Åsa (2001). *Hundra sätt att tänka*. Växjö: Davidsons Tryckeri AB.
- Lenz Taguchi, Hillevi (2007). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS Förlag.
- Lillemyr, Ole Fredrik (2002). *Lek – upplevelse – lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber AB.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2006). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2006). *Läroplanen för förskolan, Lpfö 98*. Stockholm: Skolverket och CE Fritzes AB.
- Stensmo, Christer (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare – en introduktion*. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Strandberg, Leif (2005). *Vygotskijs kulturhistoriska psykologi*. Modern Barndom Om. Reggio Emilia Institutet. Stockholm: AB Danagårds Grafiska.

Strandberg, Leif (2006). *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*. Finland: Nordstedts Akademiska förlag.

Sträng, Monica & Persson, Siv (2003). *Små barns stigar i omvärlden*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken, ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.